

Гадюка в полі. психологічний роман із елементами трилера

Ганна Щавінська

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Міла 1

Усі ми лукавці. Зізнайтеся собі нарешті, що більшість ваших «безцінних особистих» думок насправді створені на основі когнітивних викривлень та чужих упереджень. Допмагаєте безхатнім тваринам і вже розповіли всім, як долучитися до доброї справи? Подумайте, можливо, ви прагнете визнання, або розчаровані в соціальних зв'язках настільки, що давно несвідомо живете за принципом: «Вірний пес ніколи не зрадить, тому вартий більшого, ніж деякі люди». Відвідуєте самотніх бабусь у будинку для літніх людей? А скільки часу витрачаєте на власну родину? Чи комплекс праведника свідчить, що малими подвигами славу не заслужиш? Рафіноване честолубство! Готові допомогти кожному, однак засуджуєте тих, хто до цього не готовий? Звісно, що ні! Ви ж усвідомлюєте: не в кожного є ресурс на це. Не кожен настільки сильний, сміливий та винятковий. А чого вартий побудований на комплексі меншовартості, а тому показово іронічний «інтелектуалізм»? І куди ж без клятого моралізму, який застосовують до інших, проте до себе — ніколи?

Уся справа — у мотивах, зазвичай примітивних. Усвідомити їх — велике благо. Адже вони природні, сформовані еволюцією для виживання, а головне — спільні для кожного. Немає сенсу приховувати чи ігнорувати цю правду. Визнати й прийняти — ось єдиний шлях.

Мені відомі власні мотиви. Так було завжди, скільки себе пам'ятаю. Чи існує в цій справі точка відліку?

Пригадую літо, яке провела разом зі своєю «другою матусею» Тамарою. Мені виповнилося вісім років, і я мала надію, що з вересня піду до звичайної школи. Очікувалося, що навчання там буде не таким лайном, як у нашому інтернаті, де кожна дівчина, яка вже увійшла в пубертатний період, ненавиділа заняття з фізкультури більше, ніж власне життя загалом. Про знущальні

«нормативи» фізкерівника чутки ходили навіть серед малюків. «Ти пласка, як ночви. Якщо такою зостанешся, то везуча. Декому не поталанило. Ще й дурні. Тепер їх посилають в інвентарну «заносити м'ячі» після кожного уроку», — кепкували старші дівчата, розповідаючи малолітній мені про ймовірні перспективи.

Повертатися зовсім не хотілося. Я робила все, аби цього уникнути. Однак не пофортунило. Мені вдалося протриматися в новій родині лише два місяці. Винні в усьому — мої істеричні тупі «товаришки». Уже тоді я зрозуміла, що навіть зовні пристойні люди — ненадійні та лякливі.

Я знайшла на вулиці kota, якого переїхала автівка. Це одна з тих рідкісних подій, яку вдалося запам'ятати доволі детально. Уважаю, це зробив водій позашляховика, чи іншого важкого автомобіля, адже на втиснутій в бруківку шерсті, можна було розрізнити візерунок від шин. Кіт не ворухився, мав приплесканий вигляд, тож я відразу зметувала, що він уже мертвий. Торкнулася пальцем до гладенької блискучої шерсті, — на дотик вона здалася м'якою, як волосся в немовлят. У голові тоді промайнуло щось на кшталт: «Як чудово пасує до бруківки. Подібний відтінок сірого. Якби не темно-бордова плямка збоку й маленька купка нутроців під хвостом — можна й не помітити здалеку». Тіло ще віддавало тепло. Мої пальці намацали щось липке на череві. Зиркнула на долоню, на ній — кров. То ось вона звідки. І навіть не огидна. Від неї по тілу бігають кумедні мурашки. Проте, знаєте, як це, коли виставляєш мокрі руки на холодний вітер? — Одразу хочеться їх сховати кудись, у тепле місце. Усередині кіт був вогким, густим і слизьким. Невже кожен із нас такий? Пірнула глибше рукою. Двійко дівчат-однолітків, з якими вийшла побавитися на подвір'ї, увесь цей час спостерігали за мною. Я зрозуміла це, усвідомивши, що ледь чутний дратівливий звук, який переслідував мої тодішні роздуми, — це дитячі схлипи, котрі переросли в гучний плач. Він пронизав усе

подвір'я зненацька. Одна з дівчат навіть зойкнула. Тож я озирнулася й побачила, як щоки моїх подруг наливаються червоним, наче перестиглі запечені яблука, що тріскаються від жару. Саме такі я куштувала напередодні. Асоціація виникла миттєво. Каламутний солоний сік скроплював ці брунатні щоки-плоди, рясно стікаючи з переляканих очей моїх подружок. Я засміялася, адже від плачу їхні роти кумедно перекошилися. Наче мене завели на якусь циркову виставу і запросили до участі. Тож, узявши мертвого кота, я попрямувала в напрямку до тієї з дівчат, котра зойкнула. Вона заволатала і, не спромігшись відвести погляд, почала задкувати. Такий верескливий у неї був голос, що я сама сіпнулася. Одначе не спинилася. Мовчки йшла на неї. Повільно. Дивуючись, чому ж вона з проволо́кою задкує, а не розвернеться й не дремене щодуху геть. Адже я не побіжу за нею.

Це тривало хвилину, доки не збіглися дорослі й не відібрали в мене кота. На моїй синій перкалевій сукні залишилися плями крові та жмутки шерсті. І знаєте, що? Ці істеричні дорослі поводитися майже так само, як те дівча. Вони вчинили галас. Як з'ясувалося, тому, що спершу не могли розібрати, чия то кров на мені. Штурхали нас трьох, обмацували. Потім намагалися заспокоїти тих шмаркачок, які, побачивши дорослих, стали волати ще дужче та майже синхронно. І так гидко. Мабуть, заздрили, що вся увага дісталася переважно мені. Адже вимастилася кров'ю лише я. Хоча насправді це саме через їхню дурість усі збіглися. Дівчата лементували, як навіжені, ніби це їм розтрощили черепи, а не коту. Божевільні. А ще мене після цього називали схибленою.

Згодом я збагнула, що це типова реакція — називати схибленими тих, кого не розумієш. Люди роблять це весь час одне з одним. Але щиро обурюються, коли це трапляється з ними особисто. Тож я ненавиджу, коли мені плачуться. Нарікати на життя

— лукавство. Хіба сьогоднішнє — не результат учорашнього вибору? Адже завжди очевидно, чого можна очікувати. Якщо не брехати собі.

Обдурити можна лиш того, хто не хоче дивитися правді в очі. Пригнобити — того, хто боїться й ненавидить себе. Позбавити особистої свободи — того, хто ніколи її не мав.

Кажуть, людина не здатна все контролювати, тож іноді лихо просто трапляється. Але чи не ви обираєте, як реагувати на нього? Як діяти? Адже хоча б раз у житті перепадає кожному.

Ми або засмучуємося й ображаємося, або мстимося. Мстимося або собі, або іншим. Я обираю останнє.

Образа — марна справа. Вона не вчить бути чеснішими зі собою. Лише сковує, роблячи душу обважнілою. Кожен завжди залишається з нею сам на сам, як самотня мати з немовлям, що постійно реве, й лише безперервне погойдування колиски здатне притамовувати цей крик. Спробуй бодай на мить відвернутися.

Тому я дозволяю собі лише гнів. Це мій каталізатор, спусковий механізм, червоний вогник... Я чітко фіксую його в собі, але не демонструю іншим. Це перший і найскладніший етап. Бо саме для контролю гніву доводиться докладати найбільше зусиль. Але що цікаво — оточення завжди підтримає вас у цьому, адже гнів засуджується. Вам запропонують курси медитації, або похід у церкву. І скажуть, що гнів — це гріх. Тож контролюйте свій гнів. Не вивалюйте його назовні. Ба більше — навчіться вдавати будь-яку іншу емоцію, якої потребує ситуація. Адже головне — виконати всі дії, які можуть обернути невдачу на користь. А ще — навчити інших бачити причинно-наслідкові зв'язки реальності, щоб наступного разу вони не здумали втнути подібне знову.

Коли я змушую інших поплатитися за створені мені негаразди — це не звична помста, а нагода опанувати контроль емоцій і довготермінове планування. Такий неоціненний урок не всі здатні

осягнути. Але я згодна передавати науку, бо ж колись учили розуму й мене.

А шмарклі, заплакані червоні очі з роздутими судинами, тремтливі губи та розпашілі щоки? Що це за дурня? Я знаю: більшість людей не здатні жити без того, аби не привернути увагу до свого «лиха». Адже воно, дідько з ним, найгірніше від усіх! Найважливіше! І якось їм завжди таланить підібрати до нього правильні слова, інтонації.

Це хороший механізм, якщо потрібно морально обеззброїти. Тому я теж ним послуговуюся, проте чесніше, ніж інші. Я, принаймні, усвідомлюю, що це — гра розуму, а решта людей натомість до останнього вдають, що їхні страждання правдиві. І зізнаюся, вони не надто переконливі в цьому. Однак, часом, я теж прикидаюся, що вірю їм. Бо в суспільстві іншим чином не виживеш. Треба «вірити» в муки інших, співпереживати їм, аби тебе не звинуватили в аморальності. Або ще гірше — узагалі вигнали геть зі своєї злагодженої спільноти, ув'язнивши в коробці без вікон. А там — ще паскудніше, ніж тут. Тому всі ми демонстративно кидаємо гроші стареньким бабусям біля церкви, силуючись, аби раптом не торкнутися кінчиком пальця до їхньої огидної зморщеної руки. Усі ми плескаємо по плечу товариша, коли він ридає через смерть собаки, і вдаємо, що не помічаємо, як із його носа крапають шмарклі, які він потім підітре рукавом сорочки. І єдина думка, що зринає цієї миті: «Боже, тільки не лізь до мене обійматися зі своїми сльозами! Не забрудни мені блузку тими слизькими патьоками, гидка істото!».

Проте це лише думки. Наші очі натомість випромінюють співчуття. Наші губи через силу посміхаються, аби підбадьорити співрозмовника. Наші руки, долаючи відразу, пригортають цю істоту до себе. І я переконана: такі думки з'являються не лише в моїй голові. Невже ви ніколи не відчували огиди до літніх людей?

Жодного разу не уявляли, як устромяєте ніж у серце коханої людини? А щоразу, коли ваша дитина затримується на гулянці, не домислюєте, як вона лежить у канаві з проломленим черепом? Не фантазуєте, утиснувшись в офісне крісло, як хапаєте свого колегу за волосся й лупите раз по раз головою об стіл, доки кров не заюшить усе його обличчя? Невже? Ви скажете, це зовсім інше! Підміна понять! А я скажу — ні. Це те ж саме.

Я навчилася лукавити. Посміхатися так, аби довкола очей з'являлися дрібні зморщечки. Коли знайомлюся з кимсь, тиснути руку достатньо міцно, аби викликати повагу або ж не тиснути взагалі, а лише злегка хитнути головою й сказати: «Рада знайомству!». Навчилася обіймати й притуляти до серця, коли хтось плаче. Аби втішити, казати «правильні» слова. Те, що людина хоче почути про себе. Кокетувати, бути хтивою чи сором'язливою, легкою й веселою або неприступною — залежно від ситуації. Головне розпізнати, який тип поведінки краще застосувати. Спершу це вдається складно, проте з часом учишся класифікувати людей за схильностями та пороками, слабкостями та метою. Треба слухати інтонації, спостерігати за рухами. Зазвичай діє один уніфікований підхід, із певними варіаціями, проте іноді доводиться попідтніти, в усіх сенсах слова. Люди майже всі однакові. Проте їм не дуже приємно це чути, тому, якщо хочеш здобути чиясь прихильність, варто дати цій особі відчувати себе винятковою. А в який спосіб, вона сама розповість і продемонструє.

На шляху до мети я можу стерпіти дрібні незручності, відсутність комфорту, фізичний біль. Тим паче, що певні люди почуваються винятковими саме тоді, коли завдають іншим болю. Інколи дозволяю щось подібне, якщо хочу встановити цілковитий контроль над ситуацією. Адже немає вразливішої людини, аніж та, яка хибно вважає, що панує над тобою.

Однак, здобувши бажане, мені стає нестерпно нудно, а звичне легке роздратування посилюється.

Ще, я добре затимила, що не можна дозволити собі опинитися поза життям. Дотримуватися умовностей важливо, навіть якщо ніхто й ніщо не спричиняє в тебе жодних так званих позитивних емоцій. Це питання безпеки й соціальних зв'язків. Іноді мені хотілося по-справжньому відповісти комусь почуттями, проте це було єдиним, у чому я справді зазнавала поразки. Якоїсь миті я вирішила, що народження дитини спричинить у мені позитивні емоції, хоч якісь. Стільки разів дивилася на те, як мамусі гуляють парками, штовхаючи перед собою дитячі візочки. Вдивлялася в стомлені обличчя, не розуміючи, навіщо кожна з них на це зважилася. Щоб виконати сімейний обов'язок перед чоловіком, який погодився утримувати її все життя? Аби здобути безумовну владу хоч над кимсь? Але чи надовго? Щоб змусити хоч когось полюбити себе? Але ця справа не варта того. Я вважала, що лише велика любов, як про неї пишуть, може змусити жінку пережити це все або ж великий страх бути неприйнятною, відкинutoю. А потім, вочевидь, запрацювали б інстинкти, достатньо сильні, аби змусити себе не кинути це все до біса, а залишитися з цим зморшкуватим немовлям, піклуючись про нього. Я розмірковувала, що зі мною це теж мусило б спрацювати. Адже материнський інстинкт майже настільки ж сильний, як інстинкт самозбереження, а він у мене є.

Щонайменше, це можливість стати творцем, адже дитина народжується схожою на матір. Вона належить їй, підконтрольна й повністю залежна від неї. Тим паче ніхто ніколи не був моїм. Цілковито відданим мені.

Учора я купала доньку. Набрала ванну теплої води, майже по вінця. Налила піни з пахощами полуниць. Поклала на воду два маленькі сині пластмасові кораблики. Її улюблені. Роздягла дитину,

обережно розщепнувши гудзики бавовняної сорочки, стягнула піжамні штанці. Розплела світле волосся. Згодом я ледь збовтала рукою піну у ванній, намагаючись відчути температуру води: чи не надто вона гаряча. Усе було гаразд. Тож я взяла доньку на руки, пригорнула до себе, а потім обережно, не поспіхом, поставила у ванну. Рівень води сягав її грудей. Якби вона надумала сісти або просто якоїсь миті плюхнулася на сидниці, не втримуючись на своїх маленьких пухких ніжках, то опинилася б повністю під водою. І, мабуть, я все ж таки кинулася б підіймати її зі дна. Проте донечка продовжувала спокійно стояти, не намагаючись ухопитися за береги ванни абощо. Жодної паніки. Жодного крику. Тиха, спокійна дитина. Вона відразу почала бавитися корабликами, рухаючи їх обома руками поміж клубками густої піни. На воді залишалися маленькі довгі сліди, які розпливалися хвилями. Кілька секунд я мовчки спостерігала за цим, а потім вийшла, не причиняючи за собою двері.

Я пів години сиділа на каналі у вітальні. Увімкнула телевізор і споглядала кулінарне шоу. А вона була там, сама-самісінька, у заповненій водою ванній, з піною й блакитними корабликами.

Чому це сталося саме зі мною? Ніби в мою голову забули вкласти якусь важливу деталь, що регулювала б її роботу. Однак я не почуваюся дефективною. Радше інші люди, мабуть, уважали б мене такою, якби знали про мою «ваду». Хоча насправді все навпаки. Вад у мене немає. Це в них є вдосталь ганджів і надмірностей. Усі перегинають дрюка, постійно, в усьому. Зокрема у тупості. І це найгірше. Через це я дратуюся. Бо аж надто тупі люди намагаються нав'язати мені власне розуміння ситуації, власну волю. Іноді мені доводиться терпіти подібне. Я навчилася стримувати власні імпульси. Саме це й означає «довготермінове планування». Коли мені раптово кортить щось утнути або переді мною постає

складний вибір, я повинна поміркувати про наслідки. А потім обрати те, що буде найліпшим для мене у довготерміновій перспективі. У дитинстві мене навчив цього психотерапевт. Він сказав, що це єдиний спосіб для мене не вскочити в халепу. Хоча тоді мені було байдуже, ускочу я, чи ні.

Чому саме цей чоловік? Він видавався спокійним, терплячим, не докучав мені зайвими запитаннями. А головне — пристойно заробляв і довіряв мені в усьому. Причарувати його виявилось не таким уже й складним завданням. Це був начебто правильний вибір у сенсі довготермінової перспективи. Відповідального й щедрого, його ніби навмисно створили, аби піклуватися про мене.

Звісно, він планував наплодити нащадків. Вихований у родині доброчесних християн, цей чоловік неухильно дотримувався життєвого плану й ніколи б не втік до коханки, покинувши мене з мізерним доходом. Розчарувати батьків — один із найбільших його страхів. І не тому, що він їх поважає та любить, а тому, що боїться не виправдати сподівань. Ці милі та привітні люди ніколи до кінця не усвідомлять, яку ганчірку вони зробили з сина, який шаблонний приклад доброчесності виховали, повільно розтягнувши його тіло й розум у прокрустовому ложі власних запліснявілих моральних засад. Здавалося б, такий чоловік суцільно залежить від думки предків. Так воно і є. Однак він не настільки телепень, аби не усвідомлювати цього, тому майже свідомо прагне свободи, дистанції, а отже, як не дивно, доволі легко погодився «відсторонитися» від батьківської опіки. Проте той, хто все життя скнів під добродійним контролем, не вміє жити інакше, відтак, позбувшись одного гніту, неухильно прагне до іншого, хоча й несвідомо.

Він сам прийшов до мене. Сам віддав віжки правління в мої руки.

Хоч я не дуже воліла дітей, проте вирішила, що це заспокоїть чоловіка. Він опікуватиметься нащадком і не буде знуджувати мене дурницями. Тим паче дитина — спільна власність, отже, ще один важіль впливу.

Спершу він провокував у мені зацікавлення, адже хіба може бути заступник директора проєктної фірми зовсім тупим? Проте, як з'ясувалося, поза межами посадових інструкцій та повноважень, він — піддатливий тюхтій.

І що далі? Як жити з людиною, яку я, окрім того, що не здатна покохати, так ще й зневажаю до відрази? Безвольний, як ватяна іграшка! Нудний до нестями! Як терпіти на собі його пітні доторки, слиняві поцілунки, дихання поруч із собою уночі в одному ліжку? Його запах. Коли він спить, обернувшись спиною, а я дивлюся на його потилицю й розмірковую: «А що, як не прокинеться вранці? Що, як він випадково помре від задухи або серцевого нападу?». Я ніколи не відчувала подібної відрази до людей, лише байдужість. Проте за крайні роки подружнього життя, мене настільки почали дратувати примітивні пестощі чоловіка, що кожна клітина мого тіла опирається йому та прагне знищити.

Це відбувалося поступово, як із тією дівчинкою, котра зойкнула. Я мовчки підходила до нього, крок за кроком. А замість кота в руках мала набір простих маніпуляцій. І щоразу дивувалася, як легко він задкує, як наївно намагається виправдати ситуацію, не розпізнаючи навмисне примітивної гри. Навіть не збирається зазирати дещо глибше або, бодай, розирнутися. Плетиво з моїх слів щодня зростало на ґрунті його ілюзій, солодких і огидно вогких.

Це ж так просто! Люди мали б відчувати підміну, позаяк здатні відчувати! Адже вони дратуються, коли помічають кепську акторську гру. Гніваються, обурюються і не силкуються

виправдати! Хіба ж я могла спинитися? Хтось мусив це зробити.

Нині я підійшла майже впритул. Того разу, у дитинстві, дорослі відібрали в мене нагоду підійти достатньо близько. А хто завадить тепер?

Якби могла спопелити його одним поглядом, то спокусилася б на таку нагоду. Але я дала собі слово — спробую востаннє.

Ще не знаю, як саме діяти. Проте якщо він ухвалить неправильний вибір, не пошкодую про наслідки. Ні вперше, ні вдруге. Ані з ним, ані з нею. Час йому пізнати себе.

Що зробити, аби змусити його? Можливо, мені знову стане в пригоді довготермінове планування.

• • •

Далі — у повній книжці «Гадюка в полі. психологічний роман із елементами трилера».

nashaknyga.com.ua